

DAWID STOLAREK

WPLYW NOWELIZACJI USTAWY O ORGANIZACJI I FUNKCJONOWANIU FUNDUSZY EMERYTALNYCH NA SYTUACJĘ FINANSOWĄ POWSZECHNYCH TOWARZYSTW EMERYTALNYCH

I. PODSTAWY PRAWNE FUNKCJONOWANIA POWSZECHNYCH TOWARZYSTW EMERYTALNYCH

Ramy prawne określające sposób działania powszechnych towarzystw emerytalnych w Polsce wyznaczone są przez ustawę z 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (Dz. U. Nr 139, poz. 934 z późn. zm.)¹. Podmioty te są instytucjami finansowymi, których jedynym zadaniem jest zarządzanie otwartym funduszem emerytalnym, inwestującym środki stanowiące część składek na ubezpieczenie emerytalne. Wypracowany w efekcie tego kapitał ma być podstawą do wypłaty w przyszłości świadczenia emerytalnego². Składki do funduszu w imieniu jego członków przekazuje Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Powszechne towarzystwa emerytalne, realizujące z punktu widzenia akcjonariuszy przede wszystkim cele typowo komercyjne, muszą podlegać licznym rygorom, w tym nadzorowi publicznemu. Uregulowaniu podlega także sposób finansowania ich działalności. Wynika to bezpośrednio z rozmiarów oraz źródła pochodzenia środków, jakie zostały im powierzone.

Krótką, bo zaledwie pięcioletnią, historią powszechnych towarzystw emerytalnych w Polsce dostarczyła pewnej wiedzy, pozwalającej na zrewidowanie obowiązujących dotychczas rozwiązań prawnych. Efektem zdobytych doświadczeń jest wprowadzona ustawą z 27 sierpnia 2003 r. o zmianie ustawy o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 170, poz. 1651) nowelizacja³, która pociągnęła za sobą konieczność uchwalenia nowych, zgodnych z jej zapisami aktów wykonawczych. Rozpatrując zmiany dotyczące powszechnych towarzystw emerytalnych przez pryzmat wpływu na ich sytuację finansową, można stwierdzić, że związane są one przede wszystkim z:

- opłatami pobieranymi z tytułu prowadzonej działalności,

¹ Dalej: ustawa.

² Druga część pochodzić będzie z ZUS. Nie należy zapominać o możliwości ubezpieczenia w ramach III filaru zreformowanego systemu.

³ Dalej: nowelizacja.

– sposobem pokrywania powstałego w funduszu⁴ niedoboru, organizacją Funduszu Gwarancyjnego, źródłem pozyskania oraz celami, na jakie mogą być wykorzystane środki należące do rachunku rezerwowego.

II. ZMIANY W SPOSOBIE USTALANIA WARTOŚCI OPŁAT NA RZECZ POWSZECHNEGO TOWARZYSTWA EMERYTALNEGO

Podstawowe źródła finansowania działalności powszechnego towarzystwa emerytalnego stanowią:

- opłata pobierana w formie potrącenia określonej procentowo kwoty przed przeliczeniem składek na jednostki rozrachunkowe⁵,
- opłata za zarządzanie funduszem obliczana jako ustalona procentowo kwota w stosunku do aktywów netto otwartego funduszu⁶.

Dotychczas opłata dystrybucyjna nie podlegała żadnym ustawowym ograniczeniom. Zmiany rozwiązań prawnych dotyczących ustalania jej wartości poszły w kierunku określenia górnego poziomu oraz stopniowego odejścia od różnicowania klientów w zależności od stażu członkowskiego. Docelowo, od 1 stycznia 2014 r., maksymalna wysokość tej opłaty nie może przekroczyć 3,5% wartości przekazywanych składek. Poziom ten zostanie osiągnięty stopniowo, zgodnie z następującym harmonogramem:

- 7% w latach 2004-2010,
- 6,125% w 2011 r.,
- 5,25% w 2012 r.,
- 4,375% w 2013 r.⁷

Druga z wyżej wymienionych opłat – opłata za zarządzanie funduszem – uległa znacznie poważniejszym przeobrażeniom. Według wcześniej obowiązujących rozwiązań, otwarty fundusz upoważniony był do pobierania ze swych aktywów kwoty nieprzekraczającej 0,05% ich wartości netto w skali miesiąca. Kwota ta ustalana była na każdy dzień wyceny aktywów netto i płatna co miesiąc⁸.

Intencją ustawodawcy było wprowadzenie takich rozwiązań, które pozwolą na podział opłaty za zarządzanie funduszem na część niezależną oraz uzależnioną od osiąganych wyników inwestycyjnych. Temu też podporządkowane są

⁴ Jako równoważne z określeniem „otwarty fundusz emerytalny” w artykule wykorzystywane są: „otwarty fundusz”, „fundusz emerytalny”, „fundusz” oraz „OFE”. Należy jednak pamiętać, iż z prawnego punktu widzenia zwroty „fundusz” oraz „fundusz emerytalny” posiadają szersze znaczenie od zwrotu „otwarty fundusz emerytalny” (gdyż dotyczą również pracowniczych funduszy emerytalnych, które pozostają poza sferą zainteresowań artykułu). W sposób analogiczny traktować należy pojawienie się w tekście wyrażen: „powszechne towarzystwo emerytalne”, „powszechne towarzystwo”, „towarzystwo emerytalne”, „towarzystwo” oraz „PTE”.

⁵ Art. 134 ust. 1 pkt 1 ustawy.

⁶ Art. 136 ust. 2a oraz art. 182a ustawy.

⁷ Art. 6 ustawy nowelizującej.

⁸ Każdego dnia wyceny naliczana jest opłata za zarządzanie na podstawie wartości aktywów netto z poprzedniego dnia wyceny. Jeżeli między dniem naliczenia a poprzednim dniem wyceny są dni, w których wartość aktywów netto nie jest ustalana, wtedy opłata ulega proporcjonalnemu powiększeniu. Np. w poniedziałek wartość opłaty ustala się w wysokości 3/30 kwoty pobieranej miesięcznie na podstawie wartości aktywów netto z piątku (zakładamy, że piątek i poniedziałek są dniami wyceny, a miesiąc ma 30 dni). Rozwiązania te, po wprowadzeniu zmian legislacyjnych, pozostały takie same.

obecnie obowiązujące zapisy. Jeśli chodzi o część opłaty, która w sposób bezpośredni nie została powiązana z osiąganymi wynikami, zdecydowano się na zastosowanie skali degresywnej. Otwarty fundusz emerytalny został upoważniony do pobierania opłaty nie wyższej, niż ustalona w następujący sposób wartość⁹:

– 0,045% aktywów netto w skali miesiąca od aktywów netto nieprzekraczających 8000 mln zł,

– 3,6 mln zł + 0,04% nadwyżki ponad 8000 mln zł aktywów netto w skali miesiąca od aktywów netto należących do przedziału 8000-20 000 mln zł,

– 8,4 mln zł + 0,032% nadwyżki ponad 20 000 mln zł wartości aktywów netto w skali miesiąca od aktywów netto należących do przedziału 20 000-35 000 mln zł,

– 13,2 mln zł + 0,023% nadwyżki ponad 35 000 mln zł wartości aktywów netto w skali miesiąca od aktywów netto należących do przedziału 35 000-65 000 mln zł,

– 20,1 mln zł + 0,015% nadwyżki ponad 65 000 mln zł wartości aktywów netto w skali miesiąca od aktywów netto wyższych niż 65 000 mln zł.

Ponadto fundusz emerytalny przekazuje dodatkowo kwotę nie większą niż 0,005% wartości aktywów netto w skali miesiąca na rzecz zarządzającego nim towarzystwa. Jest ona kalkulowana każdego dnia wyceny aktywów netto i płatna co miesiąc, po czym towarzystwo nie później niż pierwszego dnia roboczego miesiąca następnego wpłaca te środki na specjalnie w tym celu utworzony rachunek premiowy i zostają one przeliczone na jednostki rozrachunkowe. W pierwszym dniu roboczym, następującym po dniu podania przez organ nadzoru do publicznej wiadomości wysokości średniej ważonej stopy zwrotu wszystkich otwartych funduszy emerytalnych, następuje wycofanie środków zgromadzonych na rachunku premiowym lub ich zwrot do funduszu. Wyznaczany jest, w sposób zgodny z poniższym wzorem, wskaźnik premiowy:

$$U_i = \frac{R_i - R_{\min}}{R_{\max} - R_{\min}},$$

gdzie:

U_i – procentowy wskaźnik premiowy dla i -tego funduszu,

R_i – stopa zwrotu zrealizowana przez i -ty fundusz zarządzany przez powszechne towarzystwo emerytalne,

R_{\max} – najwyższa stopa zwrotu zrealizowana w grupie otwartych funduszy emerytalnych,

R_{\min} – najniższa stopa zwrotu zrealizowana w grupie otwartych funduszy emerytalnych.

Wysokość wycofywanych środków ustala się, mnożąc procentowy wskaźnik premiowy przez wartość całości środków zgromadzonych na rachunku premiowym. Wycofanie środków przez powszechne towarzystwo polega na ich niezwłocznym przeniesieniu na rachunek rezerwowy, skąd mogą zostać pobrane na zasadach określających postępowanie ze środkami zgromadzonymi na

⁹ Również ustalana na każdy dzień wyceny aktywów netto i płatna co miesiąc.

rachunku rezerwowym. Środki nieprzeniesione na rachunek rezerwowy podlegają zwrotowi do otwartego funduszu emerytalnego, stanowiąc swoistą rekompensatę dla jego członków.

Tabela 1

Wybrane pozycje rachunku zysków i strat niektórych PTE oraz całej branży dla lat 2002 i 2003¹⁰

Okres	Commercial Union PTE BPH CU WBK S.A.		ING Nationale- Nederlanden Polska PTE S.A.		Pekao Pioneer PTE S.A.		Wszystkie	
	1.01.02- 31.12.02	1.01.03- 31.12.03	1.01.02- 31.12.02	1.01.03- 31.12.03	1.01.02- 31.12.02	1.01.03- 31.12.03	1.01.02- 31.12.02	1.01.03- 31.12.03
Przychody netto ze sprzedaży	179,64	195,23	163,08	293,30	13,54	14,02	786,81	1.010,12
Oplata dystrybucyjna	134,31	129,04	129,85	134,28	10,85	10,22	624,5	633,07
Oplata za zarządzanie	44,06	64,91	33,06	50,98	2,51	3,70	150,67	227,81
Zysk/strata netto	57,73	160,90	38,27	117,50	-3,63	7,85	14,29	449,23

Źródło: www.knuife.gov.pl.

Zmiany dotyczące opłat należnych powszechnym towarzystwom emerytalnym powstały z dwóch przyczyn. Po pierwsze – dobra i stale poprawiająca się sytuacja finansowa tych podmiotów pozwala na redukcję kosztów funkcjonowania całego systemu (tabela 1). Analiza sprawozdań finansowych za lata 2002-2003 wskazuje, że większość powszechnych towarzystw zdążyła w tym czasie osiągnąć próg rentowności, zaś wyniki liderów przekraczają już wysokość 100 mln zł (zysk netto Commercial Union PTE BPH CU WBK oraz ING Nationale-Nederlanden Polska PTE wyniósł w 2003 r. odpowiednio 160,9 oraz 117,5 mln zł). Niższe opłaty, obciążające kapitał zgromadzony przez członków otwartych funduszy, wpłyną niewątpliwie na zwiększenie wysokości przyszłych świadczeń emerytalnych.

Po drugie – w celu poprawienia efektywności zarządzania powierzonymi aktywami, starano się znaleźć takie rozwiązania, które doprowadzą do bardziej intensywnego konkurowania stopami zwrotu. Temu właśnie służy wyodrębnienie środków, których wysokość i sam fakt otrzymania przez powszechne towarzystwo uzależniony jest od osiągniętej przez fundusz stopy zwrotu.

III. POKRYWANIE POWSTAŁEGO W OTWARTYM FUNDUSZU EMERYTALNYM NIEDOBORU, ORGANIZACJA FUNDUSZU GWARANCYJNEGO I ZASADY FUNKCJONOWANIA RACHUNKU REZERWOWEGO

Realizując naczelną zasadę ochrony interesów członków otwartych funduszy emerytalnych, ustawodawca posługuje się wieloma narzędziami. Wśród nich są i takie, które mają zapobiegać skutkom słabych wyników inwestycyjnych

¹⁰ Podstawową jednostką we wszystkich tabelach są mln zł. Jedynie wartości jednostek rozrachunkowych i stóp zwrotu wyrażone są odpowiednio w zł oraz %. Zaokrągleń wartości jednostek rozrachunkowych dokonano do dwóch miejsc po przecinku, natomiast stóp zwrotu – do trzech miejsc, zgodnie z zapisami rozporządzenia Rady Ministrów z 9 marca 2004 r. w sprawie ustalania stopy zwrotu otwartych funduszy emerytalnych (Dz. U. Nr 47, poz. 449).

funduszu. W sytuacji gdy lokaty funduszu emerytalnego charakteryzują się rentownością niższą od pewnego ustalonego poziomu, towarzystwo zarządzające tym funduszem zobowiązane jest do zrekompensowania jego członkom części względnych strat. Aby zaprezentować sposób, w jaki się to odbywa, należy najpierw zdefiniować następujące pojęcia:

– minimalna wymagana stopa zwrotu¹¹ – jest ona równa połowie średniej ważonej stopy zwrotu lub średniej ważonej stopy zwrotu pomniejszonej o 4 punkty procentowe, w zależności od tego, która z nich jest niższa. W obliczeniach średniej ważonej stopy zwrotu wykorzystywane są wartości stóp zwrotu tych otwartych funduszy emerytalnych, które uczestniczyły w ich ustalaniu¹²;

– niedobór¹³ – powstaje on, gdy stopa zwrotu funduszu jest niższa od minimalnej wymaganej stopy zwrotu. Jego wysokość jest ustalana jako iloczyn liczby jednostek rozrachunkowych otwartego funduszu w ostatnim dniu roboczym okresu, za jaki liczona była stopa zwrotu oraz różnicy między wartością, jaką musiałaby posiadać jednostka rozrachunkowa w tym dniu, aby fundusz osiągnął minimalną wymaganą stopę zwrotu, a faktyczną jej wartością.

Wartość niedoboru, przed nowelizacją ustawy, ustalana była dokładnie tak samo, jak obecnie. Jednak zmianom uległy sposób i częstotliwość obliczania stopy zwrotu otwartego funduszu¹⁴, a w konsekwencji i średniej ważonej stopy zwrotu. W tej chwili ich kalkulacji dokonuje się 2 razy do roku (na koniec marca i września) dla okresów 3-letnich. Jednocześnie wprowadzono górną granicę 15% dla wskaźnika przeciętnego udziału w rynku pojedynczego otwartego funduszu, na potrzeby obliczeń wartości średniej ważonej stopy zwrotu. Przedtem wysokość stopy zwrotu oraz średniej ważonej stopy zwrotu ustalano dla okresów 2-letnich, kończących się z końcem każdego z kwartałów kalendarzowych. Nie istniało ograniczenie dotyczące wartości wskaźnika przeciętnego udziału w rynku.

Tabela 2

Dotychczas zrealizowane dopłaty przez PTE Bankowy

Okres	30.06.99-29.06.01	30.09.99-28.09.01	31.03.00-29.03.02
Niedobór	3,679	35,383	16,398
Minimalna wymagana stopa zwrotu	11,049	9,046	7,807
Zrealizowana stopa zwrotu	10,076	1,376	5,409
Wartość jednostki, która zapewniłaby osiągnięcie MWSZ ¹⁵	11,68	11,89	14,35
Rzeczywista wartość jednostki rozrachunkowej na koniec okresu	11,58	11,05	14,03

Źródło: KNUiFE oraz obliczenia własne na podstawie danych KNUiFE.

Pokrycie niedoboru polega na dopłacie do otwartego funduszu emerytalnego środków finansowych i powiększeniu wartości jednostki rozrachunkowej. Dotychczasowe dopłaty obciążają jeden podmiot – PTE Bankowy. Towarzystwo

¹¹ Art. 175 ustawy.

¹² Art. 173 ustawy.

¹³ Art. 175 ustawy.

¹⁴ Art. 170 ustawy.

¹⁵ MWSZ – minimalna wymagana stopa zwrotu.

to zmuszone było uzupełniać powstały niedobór aż trzykrotnie, wydatkując na ten cel łącznie ponad 55 mln zł. Niestety dopłaty dokonane przez PTE Bankowy, skutkujące powiększeniem wartości jednostki rozrachunkowej, nie pozwalają na wiarygodne ustalenie *ex post* dokładnej wysokości potencjalnych niedoborów, jakie powstałyby, gdyby stopa zwrotu funduszu, od początku funkcjonowania rynku otwartych funduszy emerytalnych, była ustalana w sposób zgodny z aktualnie obowiązującym.

Zarówno obecnie, jak i zgodnie ze stanem prawnym obowiązującym przed nowelizacją, w pierwszej kolejności operacja pokrycia niedoboru odbywa się poprzez wykorzystanie środków pochodzących z rachunku rezerwowego w terminie 3 dni od momentu podania przez organ nadzoru (Komisję Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych) wysokości średniej ważonej stopy zwrotu. Należy jednak zaznaczyć, że zmianie uległ sposób pozyskania tych środków¹⁶. Dawniej ustawa określała, że powszechne towarzystwo zobowiązane było do dokonywania wpłat, które następnie przeliczane były na jednostki rozrachunkowe funduszu. Wartość środków zgromadzonych na rachunku rezerwowym musiała zawierać się w granicach wyznaczonych przez 1% oraz 3% wartości aktywów netto funduszu. Zaznaczyć jednak należy, że odpowiedni akt wykonawczy¹⁷ precyzyjniej ujmował zapisy umieszczone w ustawie, ustalając proporcjonalną część aktywów netto otwartego funduszu emerytalnego, jaka powinna być przechowywana na jego rachunku rezerwowym, na poziomie 1,5% wartości środków zgromadzonych na rachunkach wszystkich członków tego funduszu.

Zgodnie z aktualnie obowiązującymi rozwiązaniami, rachunek rezerwowy może być zasilany jedynie przez wycofanie środków pochodzących z rachunku premiewego. Powszechne towarzystwo emerytalne jest ponadto upoważnione do wycofania środków zgromadzonych na rachunku rezerwowym ostatniego dnia roboczego kwietnia oraz ostatniego dnia roboczego października, jeżeli stopa zwrotu zarządzanego przez nie funduszu za okres 72 miesięcy, kończący się w ostatnim dniu roboczym miesiąca poprzedzającego i liczona w sposób analogiczny do stopy zwrotu za okres 36 miesięcy, okaże się nie niższa od wskaźnika wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych, liczonego łącznie za taki sam okres i podawanego przez GUS. Odpowiedni zapis ustawy, przedstawiający opisany tutaj sposób postępowania ze środkami znajdującymi się na rachunku rezerwowym, wejdzie w życie dopiero 1 listopada 2005 r. Do tego czasu zgodnie z art. 8 ust. 1 ustawy z 27 sierpnia 2003 r. o zmianie ustawy o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 170, poz. 1651) obowiązywać będą przepisy przejściowe.

Przed ostatnio dokonaną nowelizacją ustawy niedobór w dalszej kolejności, w części, w jakiej nie został pokryty ze źródeł poprzednich, winien być pokryty – w terminie 14 dni od momentu podania do publicznej wiadomości wysokości średniej ważonej stopy zwrotu – ze środków własnych towarzystwa, a następnie

¹⁶ Art. 181 ust. 1 ustawy.

¹⁷ Rozporządzenie Rady Ministrów z 12 maja 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad pokrywania niedoboru w otwartych funduszach emerytalnych, proporcjonalnej części aktywów netto otwartego funduszu emerytalnego, jaka powinna być przechowywana na rachunku rezerwowym, sposobu ustalania przez powszechne towarzystwo emerytalne wielkości środków, które powinny być przekazywane na rachunek rezerwowy, oraz sposobu wycofywania przez powszechne towarzystwo nadwyżek środków z rachunku rezerwowego (Dz. U. Nr 63, poz. 405).

– w terminie 21 dni – ze środków Funduszu Gwarancyjnego. W roli instytucji gwarantującej pokrycie niedoboru w części, w jakiej nie został on pokryty ze środków należących do Funduszu Gwarancyjnego, występował Skarb Państwa¹⁸.

Aktualnie niedobór, w części niepokrytej ze środków pochodzących z rachunku rezerwowego, w terminie 3 dni od dnia podania przez organ nadzoru do publicznej wiadomości wysokości średniej ważonej stopy zwrotu, winien zostać pokryty ze środków należących do części dodatkowej Funduszu Gwarancyjnego¹⁹. Jeżeli i to źródło okaże się niewystarczające, kolejno – w terminach 14 i 21 dni – uruchomieniu podlegają środki należące do towarzystwa oraz pozostałe środki Funduszu Gwarancyjnego (w pierwszej kolejności te, które należą do części podstawowej Funduszu)²⁰.

Zmianie uległ również sposób funkcjonowania samego Funduszu Gwarancyjnego. Nadal pozyskuje on środki z wpłat pochodzących od powszechnych towarzystw emerytalnych oraz w wyniku ich lokowania, jednakże wcześniej administratorem całego Funduszu był Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. Wysokość wpłat powszechnego towarzystwa emerytalnego do Funduszu Gwarancyjnego, przed dokonaniem zmian nowelizacyjnych, stanowiła równowartość 0,1% aktywów netto zarządzanego przez to towarzystwo funduszu²¹.

Obecnie Fundusz Gwarancyjny dzieli się na dwie części: podstawową i dodatkową²². Administratorem części podstawowej jest Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. Wpłaty dokonywane przez powszechne towarzystwa do części podstawowej Funduszu są ustalane w proporcji do wartości aktywów netto zarządzanych przez nie otwartych funduszy. Całkowita wartość środków zgromadzonych w części podstawowej Funduszu Gwarancyjnego nie może przekraczać 0,1% wartości aktywów netto wszystkich otwartych funduszy. Część dodatkowa Funduszu Gwarancyjnego funkcjonuje osobno w każdym z otwartych funduszy emerytalnych. Tworzona jest ze środków przekazywanych przez powszechne towarzystwo na specjalny rachunek. Są one następnie przeliczane na jednostki rozrachunkowe. Ich wartość powinna zawierać się w granicach 0,3%-0,4% wartości aktywów netto otwartego funduszu emerytalnego.

¹⁸ Należy zaznaczyć, że gwarancja ta wynika jedynie z ogólnie wyrażonej deklaracji, zawartej w art. 180 ustawy. Jednocześnie art. 180 stwierdza, iż zasady uczestnictwa Skarbu Państwa w pokryciu niedoboru powstałego w OFE zostaną sprecyzowane przez inne ustawy. Do chwili obecnej normy prawne regulujące tę kwestię nie powstały. Wydaje się, że przyczyną tego stanu jest – słusznie niewątpliwie – przekonanie ustawodawcy o niskim stopniu prawdopodobieństwa zajścia zdarzenia skutkującego niemożnością pokrycia niedoboru ze środków Funduszu Gwarancyjnego lub źródeł wcześniejszych. Zmiany nowelizacyjne nie objęły art. 180.

¹⁹ Art. 184 ustawy.

²⁰ Fundusz Gwarancyjny z tytułu pokrycia niedoboru nabywa względem towarzystwa emerytalnego lub jego masy upadłościowej roszczenie o zwrot środków przeznaczonych na ten cel. Po ich odzyskaniu są one dzielone pomiędzy część podstawową i dodatkową Funduszu w takiej proporcji, w jakiej służyły do pokrycia niedoboru.

²¹ Kwestię tę regulowało rozporządzenie Rady Ministrów z 7 września 1999 r. w sprawie wysokości i zasad dokonywania wpłat przez powszechne towarzystwa emerytalne do Funduszu Gwarancyjnego (Dz. U. Nr 75, poz. 838). Na poczet każdej kolejnej wpłaty zaliczało się wpłatę dokonaną przez powszechne towarzystwo emerytalne w ubiegłym kwartale, powiększoną o przytki z jej lokowania i pomniejszoną o wynagrodzenie należne Krajowemu Depozytowi Papierów Wartościowych S.A.

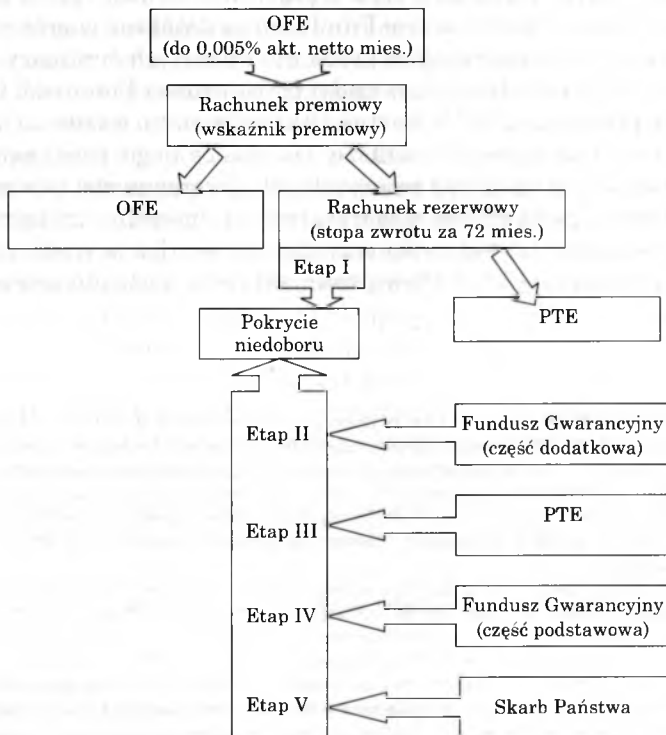
²² Sposób funkcjonowania Funduszu szczegółowo unormowany został przez rozporządzenie Rady Ministrów z 30 marca 2004 r. w sprawie Funduszu Gwarancyjnego (Dz. U. Nr 56, poz. 545).

Podsumowując zmiany, jakie zaszły w sposobie pokrywania powstałego niedoboru oraz pozyskiwaniu środków na ten cel, należy przede wszystkim stwierdzić, że skutkują one obniżeniem wartości aktywów finansowych, jakie powszechne towarzystwo emerytalne jest zobowiązane utrzymywać na rachunkach stanowiących zabezpieczenie ewentualnych przyszłych zobowiązań wobec członków funduszu. Stało się to dzięki przejęciu funkcji, jaką dawniej pełnił rachunek rezerwy, przez część dodatkową Funduszu Gwarancyjnego. W efekcie wysokość środków, za których wpłatę i utrzymanie odpowiada powszechne towarzystwo emerytalne, spadła z 1,5% do 0,3-0,4% wartości aktywów netto otwartego funduszu emerytalnego. Niewątpliwie przyczyna tak znacznej ich redukcji tkwi w stabilności systemu emerytalnego. Jednocześnie część podstawowa Funduszu Gwarancyjnego przejęła rolę, jaką wcześniej pełnił cały Fundusz Gwarancyjny.

Druga istotna zmiana, wpływająca na tryb pokrywania niedoboru, polega na wykorzystaniu na ten cel w pierwszej kolejności środków, które gromadzone są z przeznaczeniem wypłacenia powszechnemu towarzystwu wynagrodzenia uzależnionego od uzyskiwanych wyników inwestycyjnych. Stało się to możliwe dzięki zmianie sposobu zasilania rachunku rezerwowego.

Schemat 1

Sposób zasilania rachunku rezerwowego i etapy pokrywania niedoboru (obecne rozwiązania)

IV. PODSUMOWANIE

Prezentowane w tabeli 3 wyniki przedstawiają zmianę sytuacji finansowej dwóch hipotetycznych towarzystw (1 i 2)²³, wywołaną wejściem w życie zapisów znówelizowanej ustawy. Oba podmioty zarządzają otwartymi funduszami emerytalnymi, które różni wielkość aktywów netto oraz wartość otrzymywanych środków z ZUS (odpowiednio 330 i 70 mln zł)²⁴. Jednakowe są wartości jednostek rozrachunkowych na koniec i początek okresu (1 miesiąc).

Tabela 3

Zmiana technicznego wyniku towarzystwa na zarządzaniu OFE²⁵

Fundusz	1 A	1 B		2 A	2 B	
Wartość jednostki na początku okresu	45,00	45,00		45,00	45,00	
Wartość jednostki na koniec okresu	45,25	45,25		45,25	45,25	
Aktywa netto na początku okresu	52.420,5	52.420,5		10.484,1	10.484,1	
Aktywa netto na koniec okresu	53.074,791	53.064,46		10.617,722	10.616,95	
Składka przekazana przez ZUS	330	330		70	70	
Środki przeliczone na jedn. rozrachunkowe członków	318,45	313,5		67,55	66,5	
Towarzystwo			Różnica			Różnica
Oплата dystrybucyjna	11,55	16,5	-4,95	2,45	3,5	-1,05
Oплата za zarządzanie	17,28	26,377	-9,097	4,621	5,276	-0,655
Środki przekazane na rachunek premii	2,638	-	-	0,528	-	-
Przychody z wykorzystania rachunku rezerwowego	1,319	-	1,319	0,264	-	0,264
Wpłaty na rachunek rezerwy część dodatkową FG	-1,019	-4,703	3,683	-0,216	-0,998	0,781
Zmiana zysku/straty technicznej towarzystwa na zarządzaniu OFE	-	-	-9,044	-	-	-0,66

Źródło: opracowanie własne.

Przyjęto następujące założenia przy ustalaniu wartości liczbowych:

– w warunkach obowiązujących po nowelizacji (przypadek A) towarzystwo pobiera opłatę dystrybucyjną w wysokości 3,5% od wszystkich członków, natomiast opłata za zarządzanie pobierana jest w maksymalnej dopuszczalnej prawem wysokości²⁶. Ponadto 0,005% wartości aktywów netto funduszu przekazywanych jest na rachunek premii, po czym połowa środków przenoszona

²³ Pełne obliczenia zawierają dane dla każdego z 21 dni wyceny rozpatrywanego miesiąca. Z uwagi na ich obszerność zostały pominięte.

²⁴ Przeliczenie środków przekazanych przez ZUS odbywa się w dwóch równej wielkości transzach odpowiednio 9 i 14 dnia wyceny w miesiącu.

²⁵ W części tabeli dotyczącej PTE prezentowane są tylko te pozycje sprawozdawczej wersji rachunku wyników towarzystwa (Załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z 14 kwietnia 2004 r. w sprawie obowiązków informacyjnych funduszy emerytalnych, Dz. U. Nr 95, poz. 950), na które wpływ wywarły zmiany legislacyjne.

²⁶ Sposób, w jaki ustalana jest maksymalna wartość opłaty za zarządzanie, zaprezentowany został we wcześniejszej części artykułu.

jest na rachunek rezerwowy²⁷. Następnie wszystkie środki zgromadzone na rachunku rezerwowym są wypłacane towarzystwu (przychody z wykorzystania rachunku rezerwowego). Wpłaty do części dodatkowej Funduszu Gwarancyjnego ustalone zostały na poziomie 0,32% wartości środków przeliczanych na jednostki rozrachunkowe członków funduszu;

– przypadek B odnosi się do warunków panujących przed dokonaniem zmian prawnych. Opłata dystrybucyjna została w nim ustalona na poziomie 5% wartości wpłat przekazanych za wszystkich członków funduszu, a opłata za zarządzanie na maksymalnym, dopuszczalnym przez przepisy poziomie²⁸. Rachunek rezerwowy zasilany jest kwotą stanowiącą równowartość 1,5% wartości środków przeliczanych na jednostki rozrachunkowe członków funduszu.

Najważniejsze wnioski, jakie można sformułować, analizując dane zawarte w tabeli 3, pozwalają stwierdzić, że zmiany w ustawie z 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych będą prowadzić do obniżenia wyników finansowych powszechnego towarzystwa emerytalnego oraz że skala tej obniżki ma związek z wielkością funduszu, jakim ono zarządza²⁹. W rozpatrywanym przykładzie wynik techniczny towarzystwa 1 na zarządzaniu OFE obniżył się o 9,044 mln zł miesięcznie. Na wielkość jego redukcji wpływ ma przede wszystkim wprowadzenie malejących maksymalnych stawek opłat za zarządzanie³⁰ (spadek o 34,5% z 26,377 mln do 17,28 mln). Wartość pobieranej opłaty dystrybucyjnej obniżyła się z 16,5 mln do 11,55 mln. Jednocześnie zmniejszeniu uległa wartość środków obligatoryjnie przekazywanych przez towarzystwo na odpowiedni rachunek w otwartym funduszu (z 4,703 mln na rachunek rezerwowy do 1,019 mln zł do części dodatkowej Funduszu Gwarancyjnego), a także pozyskane zostały dodatkowe środki za zarządzanie funduszem (1,319 mln zł). Wynik techniczny towarzystwa 2 na zarządzaniu OFE zmalał jedynie o 0,66 mln zł. Relatywnie niewielka jego zmiana to skutek niższej wartości aktywów netto zarządzanego funduszu (ok. 10,5 mld zł). Dlatego wysokość opłaty za zarządzanie obniżyła się tylko o 12,4% (z 5,276 mln do 4,621 mln zł).

Należy zauważyć, że możliwa jest również sytuacja, w której wyniki finansowe powszechnego towarzystwa, w efekcie wprowadzonych zmian, poprawią się. Dotyczyć to może podmiotu zarządzającego otwartym funduszem o relatywnie małych aktywach, który do momentu wejścia w życie nowych przepisów pobierał opłatę dystrybucyjną według niskich stawek. W tym przypadku straty po stronie przychodowej (obniżenie wysokości opłaty dystrybucyjnej oraz za zarządzanie) zostaną zawiązką zrekompensowane poprzez zmniejszenie obciążeń związanych z utrzymaniem rachunku części dodatkowej Funduszu Gwarancyjnego³¹. Wprowadzone rozwiązania ułatwiają zatem konkurowanie mniejszym towarzystwom z gigantami, zapobiegając oligopolizacji rynku.

²⁷ Zatem mamy do czynienia z sytuacją, w której różnica wartości stopy zwrotu osiągniętej przez dany fundusz oraz najniższej stopy zwrotu z grupy wszystkich OFE, które uczestniczyły w jej ustalaniu, wynosi dokładnie połowę różnicy wartości stóp zwrotu osiągniętych przez najlepszy i najgorszy z funduszy.

²⁸ 0,05% wartości aktywów netto w skali miesiąca, naliczana każdego dnia wyceny.

²⁹ Prezentowane obliczenia nie ujmują efektów operacji polegającej na zwrocie towarzystwu nadwyżki powstałej z przeniesienia środków z rachunku rezerwowego do części dodatkowej Funduszu Gwarancyjnego, gdyż ma ona charakter jednorazowy (art. 11 ustawy nowelizującej).

³⁰ Pierwotnie proponowane zmiany były jeszcze bardziej niekorzystne dla powszechnych towarzystw emerytalnych; „Biuletyn Miesięczny Komisji Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych” 2002, nr 8(40) listopad.

³¹ W porównaniu do rachunku rezerwowego w formie, jaka obowiązywała przed dokonaniem zmian.

Natomiast z punktu widzenia członków otwartych funduszy emerytalnych najbardziej istotne jest, że ograniczenie maksymalnych, dopuszczalnych prawem opłat pobieranych przez powszechne towarzystwa emerytalne skutkować będzie powiększeniem wartości środków na koniec okresu oszczędzania, a tym samym i wzrostem wysokości stopy zastąpienia³². Świadczyć o tym może wyższa wartość aktywów netto obu funduszy na koniec okresu w wariantcie A, niż w wariantcie B (tabela 3).

Zmiany w ustawie z 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych zostały zaprezentowane przez pryzmat wpływu na wyniki finansowe osiągane przez powszechne towarzystwa emerytalne. Dlatego też artykuł koncentruje się na problemach związanych ze sposobem pokrywania niedoboru w otwartym funduszu oraz ustalaniem wartości opłat należnych zarządzającemu nim towarzystwu. Efekt końcowy wprowadzonych zmian to wypadkowa obniżenia wartości środków, które muszą być utrzymywane przez powszechne towarzystwa emerytalne jako zabezpieczenie ewentualnych zobowiązań wobec członków funduszy oraz obniżenia maksymalnych stawek pobieranych opłat. Ostateczna ich ocena powinna uwzględniać dobre perspektywy rynku otwartych funduszy emerytalnych, kształtowane przez stały dopływ środków finansowych do systemu w najbliższych latach. Mając na uwadze ten fakt wydaje się, że ostatnie zmiany legislacyjne są dobrym krokiem na drodze do znalezienia właściwego kompromisu pomiędzy interesami członków otwartych funduszy emerytalnych oraz zarządzających funduszami powszechnych towarzystw.

*Mgr Dawid Stolarek jest doktorantem
Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.
dawids@echostar.pl*

IMPACT OF AMENDMENT TO POLISH ACT ON ORGANISATION AND OPERATION OF PENSION FUNDS ON FINANCIAL PERFORMANCE OF OPEN PENSION SOCIETIES

Summary

The article presents some of the modifications to the Act on organisation and operation of pension funds that are important to general pension societies' financial performance. Those modifications concentrate on the problems related to the way the deficits in pension funds are covered and also fees due to pension societies. The final effect of amendments to the act is the resultant of the reduction of the value of the resources that are to be kept by the general pension societies as the insurance for the possible commitment to the members of the fund and the reduction of the maximum rate of charges received by the societies. Their final evaluation should include good prospects for the open pension funds market, formed by regular inflow of capital resources into the system in the following years. Taking this fact into account, it seems that the recent legal amendments are a positive step toward finding a compromise between the interests of open pension funds members and pension societies.

³² Procentowa relacja świadczenia emerytalnego netto do wynagrodzenia netto w momencie przejścia na emeryturę.